

Razing Rafah: Mass Home Demolitions in the Gaza Strip

Human Rights Watch Report

October 2004

Summary and Recommendations

I. סיכום

את הבתים האלה היה צריך להרוס ולפנות כבר מזמן... מוכרחים לפנות רצועה של שלוש מאות מטר לאורך שני הצדדים של הגבול... שלוש מאות מטר, ולא משנה כמה בתים, נקודה.

האלוף יום-טוב סמיה,

לשעבר מפקד פיקוד דרום בצה"ל¹

אני בניתי בתים לישראלים במשך 13 שנים. מעולם לא חשבתי שיום אחד הם יהרסו את הבית שלי... הם הרסו את העתיד. איך אוכל להתחיל מחדש עכשיו?

איסבא אל-תיור, תושב רפיח,

לשעבר עובד בניין בישראל²

במהלך ארבע השנים האחרונות החריב הצבא הישראלי יותר מ-2,500 בתים של פלשתינאים ברצועת עזה הכבושה.³ כמעט שני-שלישים מהבתים נהרסו ברפיח, עיר ומחנה פליטים שמאוכלסים בצפיפות בקצה הדרומי של רצועת עזה, על גבול מצרים. ששה עשר אלף בני אדם – למעלה מעשרה אחוזים מכלל אוכלוסיית רפיח – איבדו את ביתם, רובם פליטים, ורבים מהם נושלו זו הפעם השנייה או השלישית.⁴

כפי שניתן לראות בתמונות הלוויין שבדוח זה רוב ההרס ברפיח נעשה לאורך הגבול שבשליטת ישראל בין רצועת עזה למצרים. במהלך פשיטות שגרתיות בשעות הלילה, עם התראה קצרה או בלעדיה, מפעילים הכוחות הישראליים דחפורים משוריינים מסוג Caterpillar D9 לצורך הריסת שורות של בתים בפאתי המחנה, ומרחיבים בהדרגה "אזור חיץ" שרוחבו מגיע עתה עד 300 מטרים. דפוס ההריסה מצביע בבירור על כך שהכוחות הישראליים החריבו בתים בסיטונות, ללא תלות בשאלה אם נשקף מהבתים איום מפורש,

¹ רדיו קול ישראל, 16 בינואר 2002, מתוך "בצלם", מדיניות של הרס: החרבת בתים והרס אדמה חקלאית ברצועת עזה. פברואר 2002.

² צדוק יחזקאלי, "דרישת שלום מהגיהנום", ידיעות אחרונות, 11 ביוני 2004.

³ למעט אם נאמר אחרת, הנתונים בדבר מספר הבתים שנהרסו ומספר בני האדם שנותרו ללא קורת גג נמסרו על ידי סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם לפליטים הפלשתינאים במזרח הקרוב (אונר"א) ומתבססים בעיקר על הערכות שנעשו על ידי העובדים הסוציאליים של הסוכנות. סוכנות אונר"א מסווגת את הנזקים לשלוש קטגוריות: הרס מוחלט, הרס חלקי (הבית אינו ראוי למגורים ונדרשת בנייה-מחדש) ונוק (ניתן למגורים ונדרשים תיקונים). המונחים "החרבה" ו"הריסה" מתייחסים לכל אותם בתים שאינם ראויים למגורים, כלומר, לשתי הקטגוריות הראשונות, אלא אם כן צוין אחרת. הסטטיסטיקה של אונר"א כוללת גם נתונים על החרבת בתים של תושבים שאינם פליטים.

⁴ ההגדרה התפעולית של אונר"א למונח "פליט" כוללת את צאצאיהם של מי שנמלטו או גורשו מהאזור שהפך להיות מדינת ישראל ("מיהו פליט פלשתיני?"), אתר האינטרנט של אונר"א בכתובת <http://www.un.org/unrwa/refugees/whos.html>, כניסה אחרונה ב-24 בספטמבר, 2004).

Razing Rafah: Summary and Recommendations

תוך הפרה של המשפט הבינלאומי. ברוב המקרים שנבדקו התברר לארגון Human Rights Watch שההריסה נעשתה מבלי שהיה צורך צבאי בכך.

במאי 2004 אישרה ממשלת ישראל תוכנית להרחבת אזור החיץ, והיא דנה עתה בפרטי הוצאת התוכנית לפועל. המלצת הצבא הישראלי הייתה להרוס את כל הבתים בטווח של שלוש מאות מטר מעמדותיו, או כארבע מאות מטר מהגבול. הרס כזה יותיר עוד אלפי פלשתינאים חסרי קורת גג, באחד המקומות בעלי צפיפות האוכלוסין הגבוהה ביותר על פני כדור הארץ. אולי מתוך הכרה בליקויים המשפטיים של התוכנית, צבא ההגנה לישראל (צה"ל) אינו ממתין לאישור התוכנית על ידי הממשלה. באמצעות חדירות תכופות ממשיך צה"ל לכרסם בפאתיה של רפיח, ומשיג בהדרגה את היעד המבוקש.

דו"ח זה מתעד הריסות בתים אלה והריסות בתים בלתי-חוקיות אחרות. בהסתמך על מחקר מקיף שנעשה ברפיח, בישראל ובמצרים, מטיל הדו"ח ספק רב ברבים מהנימוקים של צה"ל להריסה ובכלל זה מנהרות מבריחים ואיום של חייליו בגבול. מסקנת הדו"ח היא שדפוס ההריסה עולה בקנה אחד עם היעד של יצירת שטח גבול רחב וריק, שיאפשר שליטה ארוכת-טווח על רצועת עזה. יעד זה כרוך בהריסה סיטונאית של שכונות, ללא תלות בשאלה אם נשקף מהבתים בהן איום מפורש על צה"ל, וחורג בהרבה מהצרכים הביטחוניים של צה"ל. הוא מבוסס על ההנחה שכל פלשתינאי הוא מפגע-מתאבד בכוח, ושכל בית מהווה בסיס-בכוח למתקפה. הלך מחשבה זה מנוגד לשניים מהעקרונות הבסיסיים ביותר של המשפט הבינלאומי ההומניטארי: החובה להבחין בין לוחמים לבין אזרחים, והאחריות המוטלת על הכוח הכובש להגן על האוכלוסייה האזרחית הנתונה לשליטתו.

דו"ח זה מתעד, באמצעות עדויות, תמונות לוויין וצילומים, גם את ההרס הנרחב שגרמו החדירות העמוקות של צה"ל לתוך רפיח בחודש מאי האחרון. בסיכום כולל, צה"ל הרס 298 בתים, הרבה יותר מכלל חודש אחר מאז תחילת ההתקוממות הפלשתינית לפני ארבע שנים. ההיקף והאינטנסיביות של הרס זה לא התחייבו מתוך צורך צבאי, ונראה שהם נועדו להיות פעולת תגמול על הריגתם של חמישה חיילים ישראלים ברפיח ב-12 במאי, וכן לשמש כהפגנת עוצמה.

בתוכניתו של ראש ממשלת ישראל, אריאל שרון, "להתנתק" מרצועת עזה אין הרבה כדי להבטיח הקלה במצבם של תושבי רפיח. על פי התוכנית, צה"ל ימשיך להחזיק במוצבים ולבצע סיורים בגבול רפיח ללא הגבלת זמן. התוכנית גם מעלה במפורש את האפשרות של הריסות בתים נוספות לצורך הרחבת אזור החיץ, וזאת על סמך "שיקולי ביטחון" מעורפלים אשר, כפי שניתן לראות מדו"ח זה, אינם מצריכים אזור חיץ בגודל הנוכחי, ובוודאי שלא הריסה שיטתית נוספת.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

דו"ח זה ממליץ שממשלת ישראל תחדל מההריסות הבלתי-חוקיות, תאפשר לפלשתינאים שנעקרו מבתיהם לשוב למקומם, תשלם פיצויים לקורבנות, תשלם עבור הנזקים שנגרמו בניגוד לחוק ותדאג לצורכי החירום של העקורים. על הקהילה הבינלאומית, שמימנה חלק מהתשתית שנהרסה על ידי הצבא הישראלי וממשיכה לשלם עבור סיוע חירום, להפעיל לחץ על ישראל לנקוט צעדים אלה. בינתיים, על הגופים התורמים שאוספים כספים עבור הקורבנות לצורך בניית בתיהם מחדש ותיקון ההרס הבלתי-חוקי, לדרוש פיצוי מישראל.

דפוס הפעולה העולה מן החורבות

הצבא הישראלי טוען שהריסת הבתים ברפיח נדרשת משתי סיבות עיקריות: כדי לטפל במנהרות ההברחה ממצרים שעוברות מתחת לגבול שבשליטת צה"ל, וכדי להגן על כוחותיו המוצבים לאורך הגבול מפני מתקפה. רפיח היא "השער לטרור", אומרים גורמים רשמיים – נקודת הכניסה לכלי הנשק שמשמשים את הקבוצות החמושות הפלשתיניות כנגד הצבא הישראלי וכנגד אזרחים. על פי המשפט הבינלאומי, צה"ל רשאי לסגור מנהרות המשמשות להברחה, להגיב להתקפות על כוחותיו ולנקוט אמצעי-מנע על מנת למנוע התקפות נוספות. אולם על אמצעים אלה חלות במפורש הוראות המשפט הבינלאומי ההומניטארי, שנועדו לאזן בין האינטרסים של הכוח הכובש לבין אלו של האוכלוסייה האזרחית.

במקרה של רפיח, קשה למצוא מתאם בין הנימוקים המוצהרים של צה"ל לבין ההרס הנרחב שהתבצע במקום. ההפך הוא הנכון. נראה שהאופן שבו נעשה ההרס ודפוס הפעולה עולים בקנה אחד עם התוכנית לפנות את אזור הגבול מפלשתינאים, ללא קשר לאיומים ספציפיים שנשקפים מהם.

מנהרות

לטענת צה"ל, קיומה של רשת מסועפת של מנהרות הברחה ממצרים מחייבת חדירות של כוחות הצבא לתוך רפיח, וכתוצאה מכך את הריסת בתים. על פי צה"ל, מבצע אופייני לאיתור מנהרות מחייב את כוחות הצבא הישראלי להרוס את הבית המסתיר את פתח היציאה של המנהרה, וכן בתים שמהם יורים חמושים פלשתינים במהלך המבצע.

על סמך ראיונות שנערכו עם גורמים בצה"ל, תושבי רפיח, אנשי הרשות הלאומית הפלשתינית (רל"פ), חברי הקבוצות הפלשתיניות החמושות ומומחים בלתי-תלויים בנושא מנהרות חשאיות, מסקנתו של ארגון Human Rights Watch היא שצה"ל העצים באופן עקבי ותיאר בצורה מסולפת את האיום הנשקף ממנהרות ההברחה, על מנת להצדיק את הריסת הבתים. אין מחלוקת על כך שהמנהרות קיימות לצורך הברחת אמצעים, לרבות נשק קל וחומרי נפץ המשמשים את הקבוצות הפלשתיניות החמושות, אל תוככי רצועת עזה. אולם למרות העול העצום שהריסות הבתים הטילו על האוכלוסייה האזרחית, צה"ל לא הצליח להסביר מדוע לא ניתן לעשות שימוש באמצעים לא-הרסניים לאיתור והשבתת המנהרות, כפי שנעשה במקומות כגון גבול מקסיקו – ארצות הברית והשטח המפורז בקוריאה, לאורך גבול רפיח. יתר על כן, הטיפול של צה"ל במנהרות היה לעתים בלתי-יעיל במידה לא-מובנת, באופן שאינו עולה בקנה אחד עם חומרתו לכאורה של איום ממושך זה. הדו"ח מעלה שלוש נקודות עיקריות:

Razing Rafah: Summary and Recommendations

- פתחי כניסה לעומת מנהרות. גורמים רשמיים ישראלים טוענים שמאז שנת 2000 נחשפו ברפיח כתשעים מנהרות, ויוצרים את הרושם שמתקיימת הזרמה תת-קרקעית נרחבת ומתגברת של נשק לתוך עזה. כשהתבקש לפרט את הטענות האלה, הודה צה"ל שהמספרים מתייחסים לפתחי כניסה, שאחדים מהם מובילים למנהרות קיימות, ואילו אחרים אינם מובילים לשום מקום. במקום לחפור מנהרות חדשות, אמר דובר צה"ל לנציגי ארגון Human Rights Watch, המבריחים מנסים לעתים קרובות להתחבר למנהרות קיימות שחוצות את הגבול. הדבר מתאפשר בחלקו מכיוון שעד שנת 2003, צה"ל לא ניסה לסגור את המנהרות עצמן, אלא הסתפק בהחרבת הבתים ברפיח שבהם נמצאו פתחי כניסה למנהרות – בין אם היו שמישים ובין אם לאו. הטקטיקה הזו גרמה להרס נרחב ולמספר רב של חסרי בית, והותירה את המנהרות כמעט ללא פגיעה. מאז שנת 2003 נכנסים החיילים לתוך המנהרות, אם כי דובר צה"ל אמר לארגון Human Rights Watch שברשות הצבא אין את הטכנולוגיה שמאפשרת למוטט הסתעפויות של מנהרות. בתשובה לשאלה שהפנה ארגון Human Rights Watch סירב צה"ל לפרט מהו מספרן של המנהרות, לעומת מספר הפתחים, שהתגלו ונהרסו. הגישה שנקט צה"ל – כלומר, שימוש בשיטות בלתי-יעילות במשך שנתיים ולאחריהן הכנסת שיפורים בלתי-ברורים – עומדת בסתירה חדה להצהרות זורעות הבהלה של הגורמים הישראלים בדבר המנהרות והזרמת הנשק.
- מנהרות לא שמישות. לכל הפחות בשלושה מקרים הרס צה"ל בתים שהכילו מנהרות בלתי-שמישות. ביולי 2004 גילו תושבים פיר מנהרה לא-שלם בבית נטוש, ודיווחו על כך לרל"פ. כעבור מספר ימים הרס צה"ל את הבית ושבעה עשר בתים נוספים בקרבתו, לרבות מפעל, והותיר 205 בני אדם ללא קורת גג. הערכה שביצע ארגון Human Rights Watch באתר מייד לאחר הפלישה וריאיונות עם עדי ראייה ועם נציג של קבוצה פלשתינית חמושה הצביעו על כך שההריסה לא הייתה נחוצה מבחינה צבאית; אפילו לגבי הבית שבו התגלה פתח המנהרה, הריסת הבית כולו הייתה תגובה מוגזמת למציאת פיר מנהרה לא-שלם, שניתן היה לאטום אותו ביעילות בבטון. ארגון Human Rights Watch תיעד שני מקרים נוספים שבהם נראה כי צה"ל הרס בתים עם פירי מנהרות שכבר נאטמו על ידי הרל"פ. צה"ל טוען שהאטימה הנעשית על ידי הרל"פ אינה מלאה.
- חלופות להריסת בתים. לדעת מומחים למנהרות שעמם התייעץ ארגון Human Rights Watch, ישנן מספר חלופות פחות הרסניות לאיתור והחרבה יעילים של מנהרות הברחה. אין שיטה אחת שמובטח כי תפעל בכל המצבים, אולם טכניקות שונות יכולות לפצות זו על חסרונותיה של זו, והתנאים הכלליים ברפיח פועלים לטובת צה"ל: רק ארבעה קילומטרים של קו הגבול עוברים לאורך רפיח, ועומק המנהרות מוגבל על ידי גובה מפלס מי התהום – כארבעים וחמישה מטרים באזור המחנה. בסביבה זו באפשרות צה"ל להתקין מערך של חיישנים סיסמיים תת-קרקעיים לאורך הגבול. מערך כזה, המכונה "גדר תת-קרקעית", איתר בהצלחה פעילות חפירה בגבול ארה"ב – מקסיקו. ניתן להשתמש בשיטות נוספות, כגון השראה אלקטרומגנטית ומכ"ם חודר

Razing Rafah: Summary and Recommendations

קרקע, לאיתור המנהרות בנקודה שבה הן חוצות את הגבול שבשליטת צה"ל, וסיכויי האיתור גבוהים אף יותר אם אכן המנהרות מכילות חוטי חשמל, מנורות ומנגנוני גלגלת, כפי שטוען צה"ל. עם אתורן של מנהרות מתחת לגבול, באפשרות צה"ל לחפור מטה ולהשביט אותן תוך שימוש בבטון או בחומרי נפץ, וכך לייתר את הצורך בפלישות לתוך רפיח, שמביאות לבתים הרוסים ולעתים לפגיעה בנפש.

כפי שניתן להניח בסבירות גבוהה, יש לישראל גישה לטכנולוגיה מתקדמת כזו, בין אם בעצמה ובין אם באמצעות ממשלת ארצות הברית, בת בריתה הקרובה ביותר. אולם צה"ל טוען בעקשנות שכבר מיצה את כל החלופות, וכי הטקטיקות הנוכחיות הן הדרך היעילה היחידה לטיפול באיום שמציבות המנהרות. למרות שלוש בקשות שהופנו על ידי ארגון Human Rights Watch, סירב צה"ל לפרט מהן השיטות החלופיות שבאמצעותן ניסה לאתר את המנהרות, ומדוע הן לא פעלו. אמנם מידע מסוים בנוגע למנהרות עשוי להיות רגיש, אולם ההשפעה העצומה שיש להריסות הבתים על האוכלוסייה האזרחית מטילה על ישראל את חובת ההוכחה שאכן הדרך היחידה לטיפול במנהרות שעוברות מתחת למוצבים של צה"ל היא להרוס בתים, עמוק יותר ויותר בתחומי המחנה.

שמירה על הגבול

אזור רפיח הוא אחד האזורים האלימים ביותר בשטחים הכבושים. במהלך ארבע השנים האחרונות התנהלו חילופי אש באופן שגרתי בין צה"ל לבין קבוצות פלשתיניות חמושות בנקודות שונות לאורך הגבול. להלן תאור קצר, לאו דווקא כרונולוגי, של הלוחמה בגבול. מעמדות צה"ל נורית אש מקלעים כבדים ופגזי טנקים לעבר אזורים אזרחיים. בהסתמך על מספר ביקורים באזור של נציגי ארגון Human Rights Watch מאז שנת 2001 וכן על ראיונות עם תושבים מקומיים ועם דיפלומטים זרים, עם עובדי סוכנויות הסיוע ועם עיתונאים, ירי זה נעשה במידה רבה בצורה חסרת הבחנה, ובמקרים אחדים ללא התגרות. ביולי 2004, כמעט כל אחד מהבתים לאורך גבולה הדרומי של רפיח ספג ירי של מקלעים כבדים, פגזי טנקים ורקטות בחזית הפונה לעבר הגבול. חורי הקלעים לא היו מקובצים רק סביב חלונות או עמדות צליפה אפשריות אחרות, אלא מפוזרים על פני כל דופן הבית. תחקירני ארגון Human Rights Watch היו עדים גם לירי חסר הבחנה של אש מקלעים כבדים לעבר אזורים פלשתיניים אזרחיים בחן יונס הסמוכה, על אף שנראה שלא היה ירי פלשתיני מאותו אזור באותה עת.

העמדות והסוירים של צה"ל לאורך הגבול נתונים להתקפה יומיומית של קבוצות פלשתיניות חמושות, שעושות שימוש בנשק קל ובמטולי רימונים. במהלך שלושת הלילות בחודש יולי שבהם שהו תחקירני Human Rights Watch ברפיח, נורתה אש פלשתינית ספורדית מנשק קל, בעוד שהמקלעים של צה"ל ירו צרורות ארוכים לתוך המחנה. נציגים של הקבוצות הפלשתיניות החמושות ברפיח אמרו לתחקירני

Razing Rafah: Summary and Recommendations

Human Rights Watch שהגבול שבשליטת צה"ל מבוצר היטב והתקפה עליו היא חסרת תועלת בעיקרה, במיוחד לאור העובדה שמחירו של כדור 7.62 מ"מ אחד ברפיח הוא 7 דולר (מספר שננקב גם על ידי צה"ל כראייה להצלחתו במניעת הברחות נשק).

הן צה"ל והן הקבוצות הפלשתיניות החמושות מפעילים טקטיקות שמסכנות אזרחים. על פי המשפט הבינלאומי המנהגי, יש לשמור על האזרחים הרחק ככל האפשר מחוץ לפעולות האיבה, והם זכאים להגנה כללית מפני סכנה שנובעת מפעולות איבה. ארגון Human Rights Watch תיעד מספר מקרים שבהם, במהלך החדירות, הפך צה"ל מבנים אזרחיים לעמדות צליפה וכפה על התושבים להישאר בתוכם. במספר מקרים הכריח צה"ל אזרחים לשמש בתור "מגן אנושי" בעת עריכת חיפוש בבתים פלשתינים, נוהג שהמשפט הבינלאומי ההומניטארי אוסר עליו במפורש.⁵ גם הקבוצות הפלשתיניות החמושות מסכנות אזרחים בכך שהן תוקפות את צה"ל מתוך אזורים מאוכלסים, אולם תחקירני Human Rights Watch לא מצאו כל ראיה לכך שהחמושים יורים מתוך בתים מאוכלסים או כופים על התושבים לאפשר לקבוצות החמושות לעשות שימוש בבתיהם.

על אף הירי היומיומי, רוב הבתים בפאתי המחנה עדיין מאוכלסים, לפחות חלק מהזמן. ישנם תושבים שנותרים בבתיהם למרות הסיכון, מחשש שאחרת צה"ל יראה בבתיהם בתים נטושים ויעד אותם להריסה. עם זאת, גם כאשר הם אכן עוזבים את בתיהם, היעדרות אין פירושה נטישה, במיוחד כאשר ירי חסר הבחנה של צה"ל מכריח אזרחים להימלט. תושב פלשתיני שמתגורר היום באצטדיון העירוני לאחר שצה"ל הרס באמצעות דחפורים שניים מבתי ב-2001 וב-2004, הסביר כיצד הטקטיקה של צה"ל כופה על הפלשתינים שמתגוררים בסמוך לגבול לעזוב את בתיהם. "אם [הישראלים] רוצים שתעזוב את הבית, הם יורים על הקירות, הם יורים על החלונות", הוא אומר. "אחר כך הם יכולים לבוא ולהגיד 'הבית ריק' ולהרוס אותו עם דחפור".⁶

אין סטטיסטיקה מקיפה על מספר הלוחמים ומספר האזרחים ההרוגים, ואף אין הסכמה בנוגע למספר האזרחים מבין ההרוגים הפלשתינים. ככל הנראה, צה"ל אינו מנהל רישום של האזרחים שנהרגו או נפצעו על ידי כוחותיו. על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של הרשות הפלשתינית, 393 תושבי מחוז רפיח נהרגו מיום 29 בספטמבר 2000 ועד 31 באוגוסט 2004, ובכללם תשעים ושמונה ילדים מתחת לגיל שמונה עשרה.⁷ הנתון הנמוך ביותר האפשרי של אחוז הקורבנות האזרחים ברפיח הוא עשרים ותשעה אחוזים, שהם אחוז הנשים והילדים שנהרגו במהלך ארבע השנים האחרונות. המספר בפועל הוא

⁵ ארגון Human Rights Watch תיעד בהרחבה את הנהגה הזו במהלך השנים האחרונות. ראה בשעה אפלה: השימוש באזרחים במהלך פעולות של צה"ל לביצוע מעצרים (Human Rights Watch, אפריל 2002).

⁶ מתוך ריאיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איברהים אבו שיטט, רפיח, 13 ביולי 2004.

⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של הרשות הפלשתינית, http://www.pcbs.org/martyrs/table1_e.aspx (כניסה ב-4 באוקטובר 2004).

Razing Rafah: Summary and Recommendations

ללא ספק גבוה בהרבה, מכיוון שהנתון של עשרים ותשעה אחוזים מניח שכל גבר פלשתיני בוגר שנהרג היה מעורב ישירות בפעולות איבה. במהלך אותה תקופה הרגו קבוצות פלשתיניות חמושות עשרה חיילים ישראלים ברפיח. חייל אחד נהרג במהלך סיור בגבול, בפברואר 2001; ארבעה חיילים נוספים נהרגו במהלך חדירות לתוככי המחנה. חמשת החיילים האחרים נהרגו ב-12 במאי 2004, בעת שלוחמי ג'יהאד איסלמי השמידו נגמ"ש ישראלי באמצעות מטול אר.פי.גי.⁸ צה"ל הצביע על תקרית זו כהצדקה להרחבה נוספת של אזור החיץ באמצעות הריסה סיטונאית של בתים. כמתואר בהמשך, הדבר מדגים היטב את השפעותיה של תפישת הביטחון המרחיבה של צה"ל.

בהקשר זה, צה"ל נקט צעדים שחורגים במידה רבה מהמותר על פי המשפט הבינלאומי וממה שמתחייב מצורכי הביטחון של כוחותיו. צה"ל הקים מוצבים משופרים על קו הגבול, שכשלעצמם היו יכולים לתרום רבות להגנה על הסוורים; אולם המוצבים החדשים האלה הוקמו עמוק יותר בתוך האזור ההרוס, עובדה שקירבה אותם אל הבתים ויצרה למעשה נקודת התחלה חדשה להריסת בתים. תפישת הביטחון המרחיבה של צה"ל מכרסמת ברוח הדברים של המשפט הבינלאומי ההומניטארי ומהווה מתכון להרס מתמשך.

אורכו של הגבול בין רצועת עזה למצרים הוא 12.5 ק"מ. ארבעה ק"מ מתוכם עוברים לאורכה של רפיח. צה"ל מכנה את אזור הגבול הזה בשם ציר או אזור "פילדלפי", אולם דרך טובה יותר להבין את התמונה היא להתייחס אליו כאל שני אזורים נבדלים: ציר פטרולים מוגן (בין הגבול לבין מוצבי צה"ל) ואזור חיץ (המרחב שבין מוצבי צה"ל לבין רפיח). את ההרחבה של שני אזורים אלה ניתן לראות בתמונות הלוויין המצורפות לדו"ח זה.

לפני ההתקוממות החזיק צה"ל לאורך הגבול בציר פטרולים ברוחב של עשרים עד ארבעים מטרים, שברוב המקומות היה מופרד מהמחנה בחומת בטון שגובהה כשלושה מטר ועליה גדר תיל. במקומות מסוימים, ובמיוחד בחלק של המחנה הידוע בשם "בלוק O", הבתים ניצבו במרחק של מטרים בודדים מציר הפטרולים.

משנת 2001, עם פריצת התקריות המזוינות באזור הגבול, החל צה"ל לבצע פשיטות ליליות לתוך "בלוק O" ואזורים נוספים ברפיח, תוך כדי הריסה של עד עשרה או עשרים בתים בכל מתקפה וגירוש התושבים מהאזור המפונה. צה"ל טען שהריסות בתים אלה הן התגובה הנחוצה להתקפות מצד קבוצות פלשתיניות חמושות, וכן חלק מהמאמץ נגד המנהרות. הריסות אלה יצרו אזור חיץ בפועל בין ציר הפטרולים לבין המחנה, זרוע בחורבות וריק מפלשתינים.

⁸ הנתונים אודות ההרוגים הישראלים נלקחו מתוך אתר האינטרנט של משרד החוץ הישראלי, www.mfa.gov.il (כניסה ב-4 באוקטובר 2004). בתגובה לשאלתה של ארגון Human Rights Watch, נמנע צה"ל מלמסור את מספר הפצועים ברפיח.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

בשלהי שנת 2002, לאחר שהרס כמה מאות בתים ברפיח, החל צה"ל לבנות לאורך הגבול חומת מתכת בגובה שמונה מטרים. חומה זו, שאורכה כיום 1.6 ק"מ, פונה לעבר שכונותיה של רפיח שהיו בעבר הקרובות ביותר לגבול. מבנה כזה היה יכול להגביר במידה רבה את הביטחון של סיורי צה"ל, בכך שהיה מאפשר לבצע סיוורים ברכב משוריין מבלי להתגלות לעיני צלפים פלשתינים, בעוד שמגדלים מבוצרים בציר הפטרולים ולאורך החומה יכלו לאפשר מעקב ותגובה להתקפות על החומה מכיוון רפיח. לצעדים אלה ניתן היה להוסיף אמצעי ביטחון אחרים שמוותרים על פי המשפט הבינלאומי, כגון הגבלת הגישה לאזורים הסמוכים לחומה או השתלטות על רכוש⁹ לאורכה (כלומר, תפיסת בתים וסגירתם באופן הפיך). במקום לנסות ליישם אמצעי כלשהו מבין אמצעי הביטחון האלה, בחר צה"ל לבצע הריסה המונית, ללא התראה, לעתים קרובות באמצע הלילה.

הנקודה החשובה ביותר היא שצה"ל בנה את החומה בתוך האזור ההרוס, במרחק של שמונים עד תשעים מטרים מקו הגבול. ההרחבה הזו הכפילה את רוחבו של ציר הפטרולים ולא היה בה צורך לשם השמירה על הגבול, שכן ציר הפטרולים הקודם ברוחב עשרים עד ארבעים מטר היה רחב דיו כדי לאפשר תנועה מרובת-נתיבים של כלי רכב משוריינים. רוחבו של טנק מרכבה של צה"ל הוא 3.72 מטר, ואילו רוחבו של הדחפורים המשוריינים מסוג Caterpillar D9 המשמשים למבצעי ההריסה הוא 4.58 מטר ללא שריון.

הרחבתו של ציר הפטרולים קירבה את מוצבי צה"ל אל המחנה וחשפה אותם לסיכונים, שאכן נוצלו בהמשך על ידי צה"ל להצדקת הריסה נוספת. על פי תמונת לוויין מחודש מאי 2004, הפרידו כמאתיים מטרים של הריסות בתים בין החומה לבין השורות האחרונות של הבתים הנותרים. בסיכום כללי, כחמישה עשר אחוזים מהשטח הבנוי של מרכז רפיח לפני שנת 2000 הוחרב, כדי לפנות מקום להרחבה הן של ציר הפטרולים והן של אזור החיץ. צה"ל הציג את מותם של חמישה חיילים ישראלים ברפיח ב-12 במאי 2004 כהמחשה לצורך באזור חיץ רחב יותר. למעשה, תקרית זו ממחישה את השפעותיה של תפיסת הביטחון המרחיבה מיסודה של ישראל: הרכב המשוריין שנשא את החיילים ביצע פעולה כנגד המנהרות בין חומת המתכת לבין המחנה, ולא בתוך ציר הפטרולים.

על פי היגיון זה, צה"ל יכול להמשיך ולקדם את עמדותיו ולהציבן קרוב יותר לבתים, ולאחר מכן להרוס את הבתים מסיבות ביטחוניות. יש בכך הסבר חלקי לעובדה שקצב הריסות הבתים ברפיח הושלש במהלך שנת 2003, לעומת השנתיים שקדמו, לאחר השלמת החומה, על אף שהחומה הייתה אמורה להקטין את מה שנתפש כצורך להגן על הגבול. באופן דומה, המלצות צה"ל להמשך הריסת בתים מתבססות בחלקן על מה שנתפש כצורך להגן על תעלה מוצעת נגד מנהרות באזור החיץ. אף על פי שבתאוריה תעלה כזו

⁹ בעוד שצבאות גדולים מאשרים את זכותו של כוח כובש להשתלט על רכוש לצרכים ביטחוניים, החרמה של הרכוש אסורה על פי סעיף 46 של תקנות האג.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

עשויה להיחשב לחוקית, לא ניתן להציג אותה כסיבה להמשך הרחבת אזור החיץ, במיוחד כאשר ישנן שיטות פחות הרסניות לאיתור והשבתה של מנהרות.

תפישת "ביטחון" מרחיבה מיסודה זו אינה עולה בקנה אחד עם מחויבותה של ישראל בתור כוח כובש לאזן בין האינטרסים שלה עצמה לבין האינטרסים של האוכלוסייה האזרחית. כפי שהציג זאת אחד מקציני צה"ל: "אין לי ספק שלפעולות הפינוי (כלומר, הריסת בתים וחישוף שטחים) יש ערך טקטי, אבל השאלה היא היכן אנו מציבים את הגבול? על פי ההיגיון הזה, מה מונע בעדנו מלהרוס את עזה?"¹⁰

¹⁰ אביחי בקר, "הרשימה השחורה של סרן קפלן", הארץ, 27 באפריל 2001, מתוך בצלם, מדיניות של הרס, פברואר 2002, עמ' 34.

השתוללות ברפיח: מאי 2004

במאי 2004 הייתה רפיח עדה להרס ברמה חסרת תקדים בהתקוממות הנוכחית, שהותירה 298 בתים הרוסים. אחרי התקרית שבה השמיד הג'יהאד האיסלמי את נושא הגייסות המשוריין ב-12 במאי, פתח צה"ל בפלישה בת יומיים במטרה להשיב את חלקי הגופות של החיילים. טנקים ומסוקים של צה"ל תקפו גם את "בלוק O" ולפי הדיווחים הביאו למותם של חמישה עשר פלשתינים, כולל נער בן חמש עשרה. ששה הרוגים נוספים זוהו כלוחמים חמושים.¹¹ בטענה שבמהלך כל המבצע נורתה אליו אש חזקה, הרס צה"ל שמונים ושמונה בתים בשכונת "בלוק O" ובאזור "קישטה" הסמוך, לרבות בתים שבינם לבין אזור החיץ הפרידו שלוש או ארבע שורות של בתים והם לא יכלו לשמש לירי על הנגמ"ש או על צוותי החילוץ. לקראת סופה של הפלישה נהרגו שני חיילים ישראלים בקישטה מאש צלפים פלשתינים.

מ-18 עד 24 במאי ערך צה"ל מתקפה רחבת היקף שנקראה "מבצע קשת בענן" וכללה חדירה עמוקה לשני אזורים ברפיח – שכונת תל אל-סולטן בצפון-מערב והשכונות ברזיל וסלאם במזרח - שבמהלכה נהרגו על פי הדיווחים שלושים ושניים אזרחים פלשתינים, ובכלל זה עשרה שגילם פחות משמונה עשרה, וכן שנים עשר חמושים. צה"ל הרס גם 166 בתים. לכאורה, יעדי המתקפה היו חיפוש אחר מנהרות הברחה, הריגת או מעצר חשודים וחיסול "תשתיות טרור". צה"ל טען שבמהלך המבצע התגלו שלוש מנהרות הברחה, אם כי במועד מאוחר יותר הודה שאחת המנהרות הייתה פיר כניסה שלא הושלם, ומנהרה אחרת הייתה מחוץ לרפיח ולא קשורה להריסות בתים כלשהן.

במסגרת חקירת האירועים של חודש מאי 2004 והריסות בתים נוספות, תיעד ארגון Human Rights Watch הפרות שיטתיות של המשפט הבינלאומי ההומניטארי ופגיעות חמורות בזכויות אדם על ידי הצבא הישראלי. במהלך הפשיטות הנרחבות של 18-24 במאי, ביצע צה"ל הרס נרחב של בתים, דרכים ושדות מבלי שהייתה כל ראייה לכך שההרס נעשה במענה לצרכים צבאיים חיוניים, ובכלל זה באזורים ברפיח שמרוחקים מהגבול. באזורים בשכונת ברזיל המרוחקת מהגבול, שאליהם צה"ל לא היה צפוי לפלוש, היו רוב הדיירים בבתיים בעת שדחפורי Caterpillar D9 מוטטו את קירות הבית. מפעילי הדחפורים הניחו לדיירים להימלט, אך המשיכו במלאכת ההריסה לפני שהדיירים הספיקו למלט את רכושם. במקרים אחדים, באזורים מרוחקים מהגבול, כגון באזור גן החיות של רפיח, הריסת הבתים התבצעה לאחר שצה"ל אבטח את האזור, במשך זמן ממושך, בצורה מכוונת ובאופן מקיף, ולא מתוך להט הקרב.

¹¹ מכיוון שבתחקיר זה התמקד ארגון HRW בדפוס הפעולה של הריסת הרכוש, מספרי ההרוגים חושבו מתוך ניתוח הדיווחים של ארגוני זכויות אדם מקומיים, דיווחי עיתונות והצהרות של הקבוצות הפלשתיניות החמושות, ובמקרים אחדים נוסף לניתוח תיעוד של ארגון Human Rights Watch עצמו.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

צה"ל טוען שכוחותיו היו נתונים למתקפה של פלשתינים שהשתמשו בנשק נגד-טנקים, בחומרי נפץ ובנשק קל. על סמך ריאיונות עם שלושים וחמישה מתושבי רפיח ושני חברים בקבוצות פלשתיניות חמושות, מידע שנמסר על ידי צה"ל והודעות פומביות של קבוצות פלשתיניות חמושות ושל ממשלת ישראל, ואחרי סקירה של האזורים שנפגעו, מחזיק ארגון Human Rights Watch בדעה שההתנגדות הפלשתינית החמושה למבצע של ה-18-24 במאי הייתה מועטה, מוגבלת והוכרעה במהירות במהלך השעות הראשונות של כל הדירה. שני הצדדים קיבלו החלטות טקטיות במטרה להפיק את המרב מיתרונותיהם: צה"ל הגביל את פעולותיו בעיקר לשכונות ברזיל ותל אל-סולטן, היכן שלא ציפו לו, והקבוצות הפלשתיניות החמושות הניחו מארבים בלב מחנה הפליטים המקורי המאוכלס בצפיפות, שם גבוהים יותר הסיכויים שלהם להיכנס לקרב עם כוחות צה"ל מטווח קרוב. כפי שעולה מתמונות הלווין של תל-אלסולטן וברזיל, המצורפות לדוח זה, הרחובות הראשיים בשני אזורים אלו רחבים יחסית ומסודרים בשתי וערב. ממשלת ישראל תכננה אותם כך במהלך שנות השבעים על מנת לאפשר את ניידות כוחותיה ולהגביל את אפשרויות המסתור של צלפים פלשתינאים. כתוצאה מכך במהלך המבצע כולו התקיים מעט מאוד מגע ישיר בין צה"ל לבין הקבוצות הפלשתיניות החמושות. זאת בשונה מאוד מהקרבות העזים שהתחוללו במשך ימים בלב מחנה הפליטים המאוכלס בצפיפות של ג'נין, באפריל 2002, אשר גרמו למותם של חמישים ושניים פלשתינים, מתוכם עשרים ושבעה שזוהו בבירור כאזרחים, ושל שלושה עשר חיילי צה"ל.

במהלך החזירות לשכונות תל אל-סולטן וברזיל הפעיל צה"ל דחפורים משוריינים מסוג Caterpillar D9 באופן חסר הבחנה ומוגזם, וגרם להרס נרחב של בתים, דרכים ושטחים חקלאיים, הרס שניתן היה להימנע ממנו.

- **בתים.** בשכונת ברזיל פילסו דחפורי Caterpillar D9 "נתיבי טנקים" בתוך המחנה על ידי חרישת גושי בתים, כאמצעי זהירות כללי מפני התקפות אפשריות על כוחות צה"ל באמצעות אר.פי.גי' או מטעני צד, ללא התחשבות באיומים הספציפיים הנדרשים על פי המשפט הבינלאומי. צה"ל הפעיל גם דחפורי D9 לצורך הריסת בתים בסמוך למקומות שנחשדו כפתחי מנהרות הברחה, וכן באזורים נוספים, כאמצעי מנע ולא כמענה לאיומים ספציפיים. להריסת בתים אחרות לא נמצא נימוק כלשהו.
- **הריסת דרכים.** הן בשכונת ברזיל והן בתל אל-סולטן נעשה על ידי צה"ל שימוש בדחפורי Caterpillar D9 לצורך השחתה חסרת הבחנה של דרכים, הריסת רשתות מים וביוב ויצירת סיכון בריאותי משמעותי לציבור, בקהילה שהיא פגיעה מלכתחילה. באזורים מסוימים אילץ המחסור במים את הדיירים לצאת מבתיהם כדי למצוא מים והעמיד אותם בסכנה של פגיעה מירי של צלפי צה"ל, בגלל הפרת העוצר. בסיכום כללי, צה"ל הרס חמישים ואחד אחוזים מהדרכים ברפיח, בדרך כלל באמצעות להב המכונה "המרטש" ומחובר לחלקו האחורי של דחפור D9,

Razing Rafah: Summary and Recommendations

וגרירתו לאורך מרכז הדרך. צה"ל מסר הסברים שונים לשימוש בטקטיקה זו, לרבות הצורך לפנות את הנתיבים ממטעני חבלה פוטנציאליים, לקרוע חוטי תיל שעלולים לשמש להפעלת מטעני נפץ ולמנוע התקפות על כוחות צה"ל באמצעות מכוניות תופת. אם צה"ל היה באמת מודאג מחוטי תיל וממטעני נפץ מאולתרים, הוא היה עושה שימוש במתקן שמחובר לקדמת הדחפור. במקום זאת, צה"ל השתמש במרטשים שמחברים לחלק האחורי של הדחפורים ואינם מספקים לדחפורי ה-D9 או למפעילים כל הגנה מפני מטעני צד. בנוסף על כך, כפי שמראה התמונה בפרק שש הלקוחה מפשיטה אחרת, המרטש יוצר נתיב "חרוש" לאורך אמצע הדרך, ומשאיר את הנתיבים הצדדיים ללא פגיעה, באופן שיוכלו לשמש להתקפה באמצעות מכוניות תופת. "חרישת" דרכים סלולות יוצרת ערמות של שפוכת, שמקלות על הסתרת חומרי נפץ ומטעני צד.

- **הרס אדמה חקלאית.** צה"ל הרס שתי חלקות גדולות של אדמה חקלאית מחוץ לשיכונים של תל אל-סולטן, המרוחקים מהגבול. היקף ההרס, אחרי שצה"ל כבר אבטח את האזור, היה חסר פרופורציה לרווח צבאי כלשהו שניתן להפיק ממנו ופגע באזור שבו ממלא הייצור החקלאי תפקיד חשוב. צה"ל מסר לארגון Human Rights Watch שכלי רכב צבאיים גרמו להרס אדמה חקלאית בגלל הצורך להימנע ממטעני צד בדרכים, אולם אין בכך כדי להסביר מדוע הופעלו דחפורים במשך למעלה מיומיים בהריסה שיטתית של חלקות גדולות של חממות.

על אף שהתחקיר התמקד בהרס הנרחב במחנה הפליטים רפיח, ארגון Human Rights Watch תיעד גם הפרות נוספות של המשפט הבינלאומי במהלך הפלישות לשכונות תל אל-סולטן וברזיל, לרבות הרג שלא-כדין של אזרחים ומקרים שבהם כפו חיילי צה"ל על אזרחים לשמש "מגן אנושי". התקרית המבישה ביותר אירעה ב-19 במרץ, כשטנק ומסוק ישראליים פתחו באש לעבר הפגנה והרגו תשעה פלשתינים, כולל שלושה ילדים מתחת לגיל שמונה עשרה. צה"ל לא טען שנורתה אש על כוחותיו, אלא רק שבקהל המפגינים היו גם חמושים; עדויות ראייה וצילומי וידיאו סותרים טענה זו. בתשובה לשאילתה של ארגון Human Rights Watch, מסר צה"ל שאחד ההרוגים הופיע ברשימות של צה"ל כ"פעיל חמס", אולם לא הציג סימוכין לכך ואפילו לא חזר על הטענה שהוא נשא נשק באותה שעה.

דוקטרינות של הרס

בתור הכוח הכובש ברצועת עזה, יש לצה"ל שני תפקידים: מנהל אדמיניסטרטיבי בעל סמכויות שיטור ובטחון, וכוח לוחם פוטנציאלי שעשוי להיות מעורב בלחימה. אולם בכל עת מוטלת עליו אחריות להגן על האוכלוסייה האזרחית, הן על פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי (דיני סכסוך מזוין) והן על פי משפט זכויות האדם.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

המשפט הבינלאומי ההומניטארי מתיר לכובש לנקוט את הצעד החמור של הריסת רכוש אך ורק כאשר "היו פעולות צבאיות מחייבות לחלוטין את ההחרבה וההשמדה האלה".¹² על פי הוועד הבינלאומי של הצלב האדום הבינלאומי, מבצעים צבאיים הם "תנועות, תמרונים ופעולות מכל סוג שהוא, המבוצעים על ידי כוחות חמושים מתוך מוכנות לפתוח בקרב".¹³ כיבוש צבאי אינו יכול להיחשב "מבצע צבאי" כשלעצמו, וגם לא כל פעולה שמבוצעת על ידי הכוח הכובש יכולה להיחשב למבצע צבאי; לעומת זאת, חייב להיות למבצע הצבאי קשר ממשי כלשהו ללחימה בפועל או ללחימה צפויה. חל איסור על הרס רכוש במטרה לשפר את מצב הביטחון הכללי של הכוח הכובש או כאמצעי מנע רחב היקף נגד איומים היפותטיים. כפי שנאמר בהצהרת הצלב האדום הבינלאומי במהלך הפשיטות לרפיח בחודש מאי: "הריסת רכוש כאמצעי ביטחון כללי – אסורה".¹⁴ גם במהלך מבצעים צבאיים, חל איסור על התקפות חסרות הבחנה ושאינן מידתיות על יעדים אזרחיים. אין להרוס רכוש אזרחי, אלא אם הוא מסייע באופן ממשי לפעולה צבאית והריסתו מעניקה יתרון צבאי ברור. במקרים בהם היעד משמש באופן רגיל למטרות אזרחיות, כגון בית, הנחת היסוד של החוק היא שזהו איננו יעד לגיטימי.

שלא בשעת לחימה, הכוח הכובש רשאי לנקוט אמצעים להגברת הביטחון של כוחותיו. בין היתר, הוא יכול להשתלט באופן זמני על רכוש כדי למנוע שימוש עוין, להקים מוצבים ולאסור על הגישה לאזורים מסוימים, אולם על אמצעים אלה לעלות בקנה אחד עם מגוון רחב יותר של הגנות על זכויות האדם, לרבות הזכות לפיצוי בגין נכסים שנתפסו. על אף שישראל דחתה את הטענה שהאמנות הבינלאומיות בעניין זכויות אדם חלות על הפלשתינים בשטחים הכבושים, קיימת הסכמה רחבה שהיא מחויבת לדינים אלה. החוק הבינלאומי בעניין זכויות אדם מחייב את ישראל לספק סעדים משפטיים אפקטיביים לקורבנות של פינוי בכפייה ולהבטיח דיור הולם לפלשתינאים.

מדיניות ההרס הבלתי-חוקית של צה"ל עולה בקנה אחד עם הכרזות פומביות של גורמים רשמיים ישראלים, עם הפרשנות המרחיבה עד-כדי-דאגה של המשפט הבינלאומי על ידי צה"ל, ועם הודאתו של צה"ל עצמו שההרס היה מוגזם:

¹² אמנת ז'נווה הרביעית, סעיף 53.

¹³ הצלב האדום הבינלאומי, הערות לפרוטוקול הנוסף לאמנות ז'נווה מיום 12 באוגוסט 1949, ובהתייחס להגנה על קורבנות של עימותים חמושים בינלאומיים (פרוטוקול 1), 8 ביוני 1977, עמ' 67. ראה ניסוח זהה כמעט לחלוטין ב-"פרשנות הצלב האדום הבינלאומי לסעיף 53 לאמנת ז'נווה הרביעית מיום 12 באוגוסט 1949, עם התייחסות מיוחדת לביטוי 'מבצעים צבאיים'", מכתב לאל-חאק בחתימת ז'אק מוריון, מנהל המחלקה לעקרונות החוק והמשפט ז'ן פיקטה, הצלב האדום הבינלאומי, 25 בנובמבר 1981 ("... מתוך מוכנות לפתוח בלחימה") וכן "כיבוש והמשפט הבינלאומי ההומניטארי: שאלות ותשובות, הודעה לעיתונות מטעם הצלב האדום הבינלאומי, 4 באוגוסט 2004 ("... כאשר הדבר נחוץ באופן מוחלט לצורך צבאי במהלך פעולות איבה").

¹⁴ הצלב האדום הבינלאומי מביע דאגה עמוקה מהריסת בתים ברפיח", הודעה לעיתונות מטעם הצלב האדום הבינלאומי, 18 במאי 2004.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

- צה"ל הודה בפומבי בהריסת בתים כדי "להקטין את החשש ממנהרות"¹⁵ או במענה לסיכונים היפותטיים אחרים. דוקטרינה זו מאחידה בין הדרישה המשפטית של נחיצות צבאית מוחלטת – תקן מחמיר שמחייב כי כל הריסת רכוש תהייה קשורה ללחימה – לבין תפישה רחבה בהרבה של ביטחון. האחדה זו עולה בקנה אחד עם השאיפה שביטאו קצינים בכירים בצה"ל, החל מימיו של שרון כאלוף פיקוד דרום בתחילת שנות השבעים¹⁶ ועד להתבטאויות של יום-טוב סמיה המובאות בתחילת סיכום זה, להרוס את כל הבתים בסמוך לגבול.
- ספר ההזרחה הצבאי של צה"ל מפרש באופן מסולף את החוק הבינלאומי כמתיר הריסה גם כאשר יש בכך הפרה של דיני הסכסוך המזויין, תקן התנהגות מתירני בהרבה מזה המקובל בצבאות גדולים אחרים. על פי ספר ההזרחה של צה"ל, "באמנות האג נקבע כי אסור להרוס רכוש אויב שלא לצורך. ... הסייג הוא רק כי לא ייהרס רכוש סתם, בהעדר צורך צבאי, בשם הוונדליזם".¹⁷ ספר ההזרחה אינו מזכיר את העובדה שהפירוש המקובל בקרב הצבאות הגדולים למושג צורך צבאי מוציא מן הכלל פעולות שאסורות במפורש על פי כללי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, שכן הצורך הצבאי נכלל בניסוח של כללים אלה.¹⁸ המדריך גם לא קובע שהריסת רכוש חייבת להיות נחוצה באופן מוחלט, או שתיעשה על פי עקרונות היסוד של המשפט הבינלאומי ההומניטארי, כגון החובה להימנע ממתקפות חסרות הבחנה או שאינן מדתיות. ספר ההזרחה של צה"ל מתירני הרבה יותר מספרי ההזרחה של צבא ארה"ב או של צבא קנדה, לדוגמה, שמחייבים קשר כלשהו בין פעולת ההריסה לבין התגברות על כוחות אויב.¹⁹
- קצינים בכירים בצה"ל הודו שלא כל הריסות הרכוש במבצעים אלה מאושרות או מוצדקות. לאחר שצה"ל הרס כששים בתים ב"בלוק O" בינואר 2002, הודיע האלוף דורון אלמוג, אז מפקד פיקוד דרום, שאחדים מהבתים נהרסו בשגגה בגלל "טעויות ניווט".²⁰ בהזדמנות אחרת

¹⁵ [מתרגום] "תעתיק מדברי מפקד פיקוד דרום בעניין ממצאי החקירה של הריסת הבניינים ברפיח (10-11.01.02)", יחידת דובר צה"ל, 27 בינואר 2002.

¹⁶ [מתרגום] שרון כתב בזיכרונותיו ש"היה צורך חיוני ליצור אזור חיץ יהודי בין רצועת עזה לבין סיני [אז בשליטת ישראל] על מנת לעצור את הזרמת כלי הנשק המוברחים, וכן – במבט לקראת הסדר עתידי עם מצרים – ליצור הפרדה בין שני האזורים" (לוחם: האוטוביוגרפיה של אריאל שרון (ניו יורק: סיימון אנד שוסטר, 2001, עמ' 258).

¹⁷ [מתרגום] דיני הלוחמה בשדה הקרב (בית הספר למשפט צבאי של צה"ל, המגמה לדין הבינלאומי, 1998), עמ' 69. ניתן לעיין בספר ההזרחה בשפה האנגלית בכתובת האינטרנט <http://www.ihlresearch.org/opt/bounce.php?a=12623> (כניסה ב-4 באוקטובר 2004).

¹⁸ ראה, בין היתר, מדריך שדה של צבא ארה"ב 10-27: דיני לוחמה קרקעית (מחלקת הצבא, יולי 1956), עמ' 4; ספר ההזרחה לדיני סכסוך מזויין (אוקספורד: דפוס אוניברסיטת אוקספורד, 2004), עמ' 21-23; דיני סכסוך מזויין ברמתו המבצעית והטקטית (משרד השופט הפרקליט הכללי, צבא קנדה, ספטמבר 2001), חלק 1-2.

¹⁹ מדריך שדה של צבא ארה"ב 10-27: דיני לוחמה קרקעית, עמ' 23-24; דיני סכסוך מזויין ברמתו המבצעית והטקטית, חלק 9-12.

²⁰ [מתרגום] "תעתיק מדברי מפקד פיקוד דרום בעניין ממצאי החקירה של הריסת הבניינים ברפיח (10-11.01.02)", יחידת דובר צה"ל, 27 בינואר 2002, ניתן לעיין בכתובת האינטרנט

Razing Rafah: Summary and Recommendations

אמר תת אלוף דב צדקה לעיתונאים כי הוא אישר היקף מסוים של "חישוף" והתברר לו שהחיילים חרגו מהמכסה שאושרה. "אתה מתיר להוריד שלושים עצים, ולמחרת אתה בא ורואה שהורידו ששים עצים", אמר.²¹ גם אם היו אלו טעויות, יש לשלם במקרים כאלה פיצוי ו/או שיפוי. על אף זאת, צה"ל לא חקר ככל הנראה מקרים כלשהם של הריסות בתים שלא כהלכה או שלא-כדין.

רפיח אינה המקום היחיד שבו ביצע צה"ל הרס נרחב של רכוש בשמם של צורכי ביטחון. בכל רחבי רצועת עזה יצרו כוחות צה"ל אזורי חייץ בסמוך לבסיסי צה"ל ולהתנחלויות בלתי-חוקיות, וכן בסמוך לכבישים למעבר ישראלים בלבד, על ידי חישוף שיטתי של בתים ושטחים חקלאיים.²²

במשך עשרות שנים צה"ל הרס בתים מסיבות שונות. הסיבה הבולטת ביותר הייתה לצורכי ענישה – או "הרתעה" – הריסת בתי המשפחות של פלשתינים שהיו מעורבים או נחשדו במעורבות בפעולות חמושות. ענישה קולקטיבית כזו אסורה במפורש במשפט הבינלאומי ההומניטארי.²³ שלטונות ישראל הרסו בתים של פלשתינים גם בגדה המערבית ובישראל, לכאורה בגין הפרה של תקנות הבנייה. דו"ח זה אינו מתמקד בהריסות בתים אלה, אולם הן זכו להתייחסות נרחבת במקומות אחרים.²⁴

אין למי לפנות

לפלשתינים בשטחים הפלשתינים הכבושים אין למי לפנות בישראל כדי לזכות בהגנה משפטית נגד הריסות בתים ופינוי בכפייה. הן לצה"ל, הן לבית המשפט העליון והן לכנסת היה תפקיד במניעת סעדים משפטיים אפקטיביים.

דובר צה"ל וקצין משפטי בצה"ל אמרו לארגון Human Rights Watch שאינם יודעים על חקירות כלשהן שנפתחו במקרים של הריסות בתים לא חוקיות או שלא-כדין,²⁵ על אף שנכון לחודש מאי 2004 המשטרה הצבאית פתחה 173 חקירות בעניין נזק לרכוש בשטחים הפלשתינים הכבושים (השטחים) (שלושים

²¹ גיא זקהם, "צדקה תחת אש", במחנה, 28 בדצמבר 2001, מתוך בצלם, מדיניות של הרס.

²² ראה, בין היתר, דו"חות תקופתיים של המרכז הפלשתיני לזכויות אדם בדבר חישוף שטחים ברצועת עזה, ניתן לעיון בכתובת האינטרנט www.pchrgaza.org וכן בצלם, מדיניות של הרס: הריסת בתים והשחתת שטחים חקלאיים ברצועת עזה, פברואר 2002.

²³ אמנת ז'נובה הרביעית, סעיף 33.

²⁴ בעניין הריסה כפעולת עונשין, ראה, בין היתר, אל-חאק, מדיניות הריסת בתים כפעולת עונשין של ישראל: ענישה קולקטיבית מתוך הפרה של הדין הבינלאומי, 2003; אל-חאק, אלף ואחד בתים: הריסה ואטימה של בתים על ידי ישראל בשטחים הפלשתינים הכבושים, 1993; וכן בצלם, הריסה ואטימה של בתים בגדה המערבית וברצועת עזה כאמצעי ענישה במהלך האינתיפאדה, 1989. בעניין הריסת בתים שנבנו ללא רשיון במזרח ירושלים, ראה בצלם, מדיניות של הפלייה: הפקעת אדמות, תכנון ובנייה במזרח ירושלים, 1995.

²⁵ ריאיונות שקיים ארגון Human Rights Watch עם רב סרן אסף ליברטי, דובר פיקוד דרום, תל אביב, 25 ביולי 2004 ועם רב סרן נועם נוימן, סגן היועץ המשפטי של צה"ל לרצועת עזה, תל אביב, 20 ביולי 2004.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

וארבעה אחוזים מסך כל החקירות שנפתחו בשטחים).²⁶ בית המשפט העליון של ישראל אישר באופן עקבי כמעט את מדיניות צה"ל שמפרה את הדין הבינלאומי, לרבות הריסות בתים שמטרתן ענישה קולקטיבית של משפחות של פעילים חמושים, והריסות הבתים שנועדו לפנות את השטח עבור "מכשול ההפרדה" הבלתי חוקי שמוקם בתוך הגדה המערבית הכבושה.²⁷ בנוסף על כך, החוק הישראלי קובע שלא ישולמו פיצויים במקרים של "פעילות מלחמתית", הכוללת למעשה, על פי תיקון שהכניסה הכנסת בשנת 2002 עם הגדרה מרחיבה של המונח, כל פעולה של צה"ל בשטחים.

הקהילה הבינלאומית גינתה בחריפות את ההרס הבלתי חוקי ברפיח ובמקומות נוספים בשטחים. אולם הגופים התורמים שהשקיעו רבות בעזה, לרבות בתשתית ובמתקנים שנהרסו על ידי צה"ל, מצאו עצמם לכודים בדילמה. מחד, הידיעה שהשימוש בכספי הסיוע הבינלאומי להקמה מחדש של מה שנהרס רק יגביר, קרוב לוודאי, את תחושת החסינות של צה"ל בכל הקשור להרס הבלתי חוקי. מאידך, הגופים התורמים יודעים שהגבלת הסיוע או הפחתתו יפגעו בקורבנות הפלשתינים. על פי הדין הבינלאומי, ישראל נושאת באחריות בגין נזק שלא-כדין שנגרם על ידי כוחותיה, ואינה רשאית לעשות שימוש פסול בסיוע שנועד עבור הפלשתינים כדי להתחמק ממחויבותה שלה. לפיכך, ארגון Human Rights Watch ממליץ לקהילה הבינלאומית להפעיל לחץ על ישראל לשלם פיצויים לקורבנות, או לפצות את הגופים התורמים ישירות בגין כספים כלשהם שהופנו לצורך שיקום ההרס הבלתי-חוקי.

מתודולוגיה

צוות שמנה שלושה תחקירנים של ארגון Human Rights Watch שהה במשך תקופה של חודש במקובץ ברצועת עזה, בישראל ובמצרים לצורך התחקיר שעליו מבוסס דו"ח זה. הצוות ערך ריאיונות עם למעלה משמונים בני אדם, ובכלל זה שלושים וחמישה תושבי רפיח שהיו בעצמם קורבנות ו/או עדי ראיה להריסות בתים או הפרות אחרות, ואימת בבדיקות-צולבות את דיווחיהם. התחקירנים שוחחו גם עם מי שנטלו חלק בעצמם ועם מי שצפו באירועים ברפיח, לרבות עם נציגים של שתי קבוצות פלשתיניות חמושות, עם אנשי ארגוני הביטחון של הרשות הלאומית הפלשתינית ועם בעלי תפקידים בשלטון המקומי. מידע נמסר גם על ידי נציגים של ארגוני סיוע בינלאומיים וחברי קבוצות מקומיות שעוסקות בזכויות אדם בעיר עזה.

בישראל נפגשו התחקירנים עם שלושה נציגים של צה"ל ועם פקיד במשרד החוץ של ישראל, וכן עם דיפלומטים זרים, מומחים צבאיים, עיתונאים מקומיים ונציגי העיתונות הבינלאומית וארגוני זכויות אדם

²⁶ מתוך התכתבות בין צה"ל לבין ארגון Human Rights Watch, 10 במאי 2004.

²⁷ ראה, בין היתר, בית הדין הבינלאומי לצדק, "חוות דעת מייעצת בעניין השלכות המשפטיות של הקמת חומה בשטח הפלשתיני הכבוש", 9 ביולי 2004 וכן "מכשול ההפרדה" של ישראל בגדה המערבית הכבושה: השלכות מבחינת זכויות אדם והמשפט הבינלאומי ההומניטארי", ארגון Human Rights Watch, פברואר 2004.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

מקומיים. זה"ל מסר מידע בדבר הדוקטרינות המבצעיות והמשפטיות שלו, כמו גם הערכות בלתי-מסווגות של המצב בגבול רפיח. במצרים נפגשו התחקירנים עם פקידים ממשרד הפנים של מצרים, עם פעילים מקומיים ועם עיתונאים. התחקיר כלל גם ניתוח של הודעות פומביות שפורסמו על ידי גורמים ממשלתיים ישראלים ועל ידי קבוצות פלשתיניות חמושות.

ארגון Human Rights Watch גם ערך בדיקה בשטח של הראיות הפיסיות ברפיח, לרבות ניתוחים בליסטיים, ובמיוחד בקשר למקרים האחרונים [באותה עת] של הריסת בתים. בכל המקרים שנבדקו, תיעדו התחקירנים את קואורדינטות ה-GPS המדויקות של האתרים שבהם ביקרו, לרבות אתרים של בתים הרוסים, באמצעות מכשירי GPS ידניים. הנתונים הגיאומטריים שולבו במפות ובתמונות הלוויין הכלולות בדו"ח זה. התחקירנים צילמו מאות תמונות דיגיטליות, שחלקן מופיעות בדו"ח זה, ובחנו מאגר נרחב של תמונות וקטעי וידיאו שצולמו על ידי עיתונאים מקומיים וארגוני זכויות אדם במהלך הפלישות של מאי 2004.

לצורך ניתוח הדפוסים הרחבים יותר של ההרס, נעזר ארגון Human Rights Watch בתמונות לוויין של רפיח שצולמו מאז שנת 2000 ונמסרו על ידי הגופים Space Imaging North America, Space Imaging Eurasia, Space Imaging Middle East ו-DigitalGlobe. ארגון Human Rights Watch הסתמך גם על נתונים סטטיסטיים מפורטים לגבי הריסת בתים שנאספו על ידי אונר"א ועל ידי המרכז הפלשתיני לזכויות אדם (PCHR).

II. המלצות

לממשלת ישראל

- לחדול מכל פעולות ההרס שאינן נחוצות באופן מוחלט לצורך ניהול פעולות הלחימה, לרבות פעולות ההריסה העונשית ("הרתעתית"). לאסור התקפות על רכוש על סמך חשדות בלבד או על סמך סיכון היפותטי, במקום צורך צבאי מוחלט.
- לחזור בה מהתוכניות להרחיב את אזור החיץ בגבול ("ציר פילדלפי"), ובכלל זה במקרה של "התנתקות" מרצועת עזה.
- להתיר שיבה כללית של התושבים לאזורים שנהרסו, לרבות לאזורי החיץ בפועל. להבטיח שהגבלות כלשהן שיוטלו על השיבה יהיו מידתיות מבחינת השפעתן ומשכן, יבחנו מחדש באופן שגרתי, ייושמו אך ורק בעת ובמידת הצורך, יהיו ניתנות לערעור בפני בית משפט נטול פניות תוך שיתלוו אליהן אמצעים המאפשרים דיור נאות.
- לוודא שכל שימוש בכוח צבאי, במיוחד לאורך גבול רפיח או סביב בסיסים ישראלים אחרים, יהיה מידתי ומובחן. לוודא שהוראות הפתיחה באש הניתנות לחיילי צה"ל במוצבים שבקרבת הגבול עולות בקנה אחד עם עקרונות הבסיסיים של האו"ם בדבר השימוש בכוח ובנשק חם על ידי גורמי אכיפת החוק, וכן עם קוד ההתנהגות של האו"ם לגורמי אכיפת החוק.
- לחקור ולחייב באחריות את אותם חיילי צה"ל ומפקדיהם שיתברר כי נטלו חלק בהריסה או התירו הריסה של בתים או רכוש תוך הפרה של המשפט הבינלאומי ההומניטארי.
- לשפות ולפצות באופן מלא את בעליהם של בתים שנהרסו שלא-כדין. אם הכספים המשמשים לתיקון הנזקים שגרם צה"ל שלא כדין מוענקים על ידי תורמים בינלאומיים, לפצות את התורמים ישירות.
- לוודא שכל השתלטות על רכוש מסיבות ביטחוניות עולה בקנה אחד ובאופן מלא הן עם הכללים הבינלאומיים בדבר זכויות האדם והן עם המשפט הבינלאומי ההומניטארי. יש להשתמש באמצעי של השתלטות על רכוש אך ורק בעת ובמידת הצורך, ההשתלטות אינה צריכה להגיע לכדי הפקעה ועליה להיות פתוחה לערעור בפני בית משפט נטול פניות.
- לנהל רישום סטטיסטי מדויק של הרכוש שניזוק, להפוך מידע זה לנגיש לציבור בזמן סביר ולקבוע שדיווח כאמור יהיה חלק מהתחקיר המבצעי שמתקיים אחרי כל פעולה צבאית. התיעוד האמור צריך לכלול את הנימוק המדויק להריסה, האם נעשתה במהלך פעולות לחימה, ופירוט האירועים הספציפיים שהובילו לאותה פעולת החרבה או הריסה של רכוש.

Razing Rafah: Summary and Recommendations

- לבטל את התיקון משנת 2002 לחוק הנזיקין האזרחיים (אחריות המדינה), כדי לאפשר ליחידים שרכושם ניזוק שלא-כדין במהלך פעולות צה"ל לתבוע פיצויים.
- לחדול באופן מיידי מהנהוג של הפעלת כוח קטלני לאכיפת מעצרי בית או עוצר.
- לחדול באופן מיידי מהנהוג של הריסה לא מובחנת של דרכים, וכן מההרס הנלווה שנגרם לתשתיות.
- לחדול באופן מיידי מהנהוג של אילוף אזרחים לסייע לפעולות הצבאיות של צה"ל.
- להימנע, עד כמה שהדבר ניתן, מלמקם יעדים צבאיים בתוך אזורים שמאוכלסים בצפיפות, או בסמוך אליהם. לנקוט בכל אמצעי הזהירות הנחוצים על מנת להגן על האוכלוסייה האזרחית, על אזרחים בודדים ועל יעדים אזרחיים שנתונים לשליטת צה"ל מפני הסכנות הנגרמות כתוצאה מפעולות צבאיות.
- להתיר מייד את כניסתם של נציגי המנגנונים המיוחדים של האו"ם בנושא זכויות האדם, כמו גם של גורמי חקירה בינלאומיים בלתי תלויים אחרים, ולשתף עמם פעולה בחקירת הטענות בדבר הפרות של זכויות האדם מאז תחילת ההתקוממות ב-29 בספטמבר 2000.
- להסביר מדוע צה"ל נמנע מלעשות שימוש בשיטות פחות הרסניות להשבת מנהרות.

לרשות הלאומית הפלשתינית

- להורות לגופי אכיפת החוק של הרל"פ לעשות ככל שביכולתם, בהתאם לנורמות זכויות האדם הבינלאומיות המקובלות, כדי לזהות ולהביא לדין כל מי שעוסק בהסתה, בתכנון או בניסיונות לבצע פיגועים נגד אזרחים.
- לנקוט את כל הצעדים האפשריים כדי להשבית את הזרמת הנשק המשמש לפיגועים נגד אזרחים.
- להתיע את הקבוצות הפלשתיניות החמושות מלבצע התקפות מתוך אזורים אזרחיים.
- למפות במדויק ובאופן מקיף את המיקום המדויק, המהות והערך של הנכסים והאדמה החקלאית שנהרסו על ידי צה"ל.

לקבוצות פלשתיניות חמושות ברפיח

- לחדול מהתקפות מכוונות נגד אזרחים ונגד יעדים אזרחיים.
- לחדול משימוש בכלי נשק שאינם מבחינים, בכלל זה טילים שלא ניתן לכוון אותם ומתקני נפץ שמופעלים על ידי הקורבנות, כגון מטעני נפץ ממולכדים.
- להימנע ככל שהדבר ניתן מלבצע התקפות מתוך אזורים שמאוכלסים באזרחים או מלמקם יעדים צבאיים בתוך או בקרבת אזורים מאוכלסים בצפיפות. לנקוט את כל אמצעי הזהירות כדי להגן על האוכלוסייה האזרחית מפני סכנות הנובעות מפעולות חמושות.

לקהילה הבינלאומית

Razing Rafah: Summary and Recommendations

- לדרוש ממשלת ישראל ומהרל"פ ליישם את ההמלצות לעיל.
- לדרוש שישראל תמשיך למלא את מחויבויותיה ככוח כובש על פי הדין הבינלאומי במקרה שהפריסה-מחדש החלקית שכלולה בתוכנית "ההתנתקות" אכן תיושם.
- לעקוב בקפדנות אחר נזקים שנגרמו לרכוש, פרויקטים או תשתיות שממומנים על ידי הגופים התורמים, ולוודא שהרשויות הישראליות משלמות פיצויים בגין אובדן או נזק שנגרמו מתוך הפרה של הדין הבינלאומי.
- לדרוש שישראל תשלם פיצויים למדינות התורמות בגין כספים שהופנו לשיקום הרס בלתי-חוקי שנעשה על ידי צה"ל.
- לתמוך באופן מלא בתוכניות שמיועדות להבטיח את הזכות למגורים הולמים של פלשתינים עקורים.
- לתמוך בשיבה של פלשתינים שנעקרו מבתיהם באמצעות הריסה בלתי חוקית.
- על המדינות החתומות על אמנות ז'נווה משנת 1949 לפעול באופן מיידי, בנפרד ובמאחד, על מנת להבטיח שהוראות אמנת ז'נווה הרביעית תכובדנה, ובכלל זה האיסורים על הרס שלא כדין וענישה קולקטיבית.
- לספק תמיכה טכנית וחומרית לחיזוק יכולות החקירה של גורמי אכיפת החוק ברל"פ, ובכלל זה, בהתאם לצורך ולפי העניין, באמצעות הצבת חוקרי משטרה שהוכשרו לכך לעבוד לצד הקצינים הפלשתינים ולסייע להם בלכידה והבאה לדין של האחראים להתקפות נגד אזרחים.

לממשלת ארצות הברית

- לדרוש שממשלת ישראל והרל"פ ינקטו צעדים מיידיים ליישום ההמלצות לעיל, הן באמצעות מסרים פרטיים והן באמצעות הודעות פומביות.
- להגביל את השימוש שעושה ישראל בדחפורים משוריינים מסוג Caterpillar D9, במסוקי קרב אפאצ'י וקוברה ובכלי נשק אחרים שמקורם בארה"ב ואשר משמשים את ישראל לצורך ביצוע הפרות שיטתיות של זכויות האדם הבינלאומיות והדין הבינלאומי.
- להודיע לממשלת ישראל שהמשך קבלת סיוע צבאי מארה"ב מחייב שהממשלה תנקוט צעדים ברורים ומדידים להפסקת הפרות החמורות והשיטתיות של זכויות האדם הבינלאומיות והמשפט הבינלאומי על ידי כוחות הביטחון שלה בגדה המערבית וברצועת עזה, כמתועד בדו"ח זה ובדו"חות קודמים של ארגון Human Rights Watch.²⁸ הצעדים האמורים צריכים לכלול חקירה שקופה ונטולת פניות של הטענות בדבר הפרות חמורות ושיטתיות, פרסום פומבי של הממצאים והטלת אחריות על האנשים שימצאו אחראים.

²⁸ ראה, בין היתר, "גדר הפרדה" של ישראל בגדה המערבית הכבושה: השלכות מבחינת זכויות אדם והמשפט הבינלאומי ההומניטארי" (ארגון Human Rights Watch, פברואר 2004), ג'נין: פעולות צבאיות של צה"ל (ארגון Human Rights Watch, מאי 2002), בשעה אפלה: השימוש באזרחים במהלך מבצעי מעצרים של צה"ל (ארגון Human Rights Watch, אפריל 2002), עין הסערה: מקרה בוחן של הפרת זכויות אדם במחוז חברון (ארגון Human Rights Watch, אפריל 2001).

Razing Rafah: Summary and Recommendations

- להודיע לרל"פ שקבלת סיוע ביטחוני מארה"ב מחייב נקיטת צעדים ברורים ומדידים כדי להפסיק, ככל שבכוחה להפסיק, הפרות חמורות ושיטתיות של זכויות האדם הבינלאומיות והמשפט הבינלאומי בגדה המערבית וברצועת עזה על ידי כוחות הביטחון שלה ועל ידי קבוצות פלשתיניות חמושות, כמתועד בדו"חות קודמים של ארגון Human Rights Watch.²⁹
- לוודא שאכיפת ההגנות של זכויות האדם ושל המשפט ההומניטארי לא תהייה כפופה לתוצאות של משא ומתן ישיר בין הצדדים לסכסוך. ההסכמים צריכים לעלות בקנה אחד עם זכויות האדם והנורמות ההומניטאריות היסודיות.

למדינות החברות באיחוד האירופי

- לדרוש שממשלת ישראל והרל"פ ינקטו צעדים מידיים ליישום ההמלצות לעיל, הן באמצעות מסרים פרטיים והן באמצעות הודעות פומביות.
- להבהיר לישראל, כפי שמתחייב מההכרזה מיום 11 באוגוסט של הנציב האירופי לפיתוח וסיוע הומניטארי, פול נילסון, שהעברת כספי חירום לפעולות שיקום בשטחים אינה פוטרת את ישראל מאחריותה ככוח כובש על פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי.
- לפתח ולפרסם בפומבי אמות מידה למידת הציות של ישראל למחויבותה לזכויות האדם הבינלאומיות והדין הבינלאומי, כפי שמופיע בסעיף 2 להסכם ההתקשרות האירופי-מזרח תיכוני בין האיחוד האירופי והמדינות החברות בו לבין ישראל.
- ליישם את קוד ההתנהגות האירופי בעניין ייצוא נשק ולהגביל את ההעברה לישראל של נשק שהתברר כי נעשה בו שימוש לביצוע הפרות חמורות ושיטתיות של זכויות האדם הבינלאומיות ושל המשפט ההומניטארי בגדה המערבית וברצועת עזה.
- להודיע לרל"פ שכל סיוע ביטחוני מהאיחוד האירופי מחייב נקיטת צעדים ברורים ומדידים כדי להפסיק, עד כמה שבכוחה להפסיק, הפרות חמורות ושיטתיות של זכויות אדם בינלאומיות ושל המשפט ההומניטארי בגדה המערבית וברצועת עזה על ידי כוחות הביטחון של הרשות ועל ידי קבוצות פלשתיניות חמושות, כמתועד בדו"חות קודמים של ארגון Human Rights Watch.
- לוודא שאכיפת ההגנות של זכויות האדם ושל הדין הבינלאומי לא תהייה כפופה לתוצאות של משא ומתן ישיר בין הצדדים לסכסוך.

לחברת Caterpillar Inc.

- להשעות את המכירה לצה"ל של דחפורים מסוג D-9, חלקי חילוף או שירותי תחזוקה עד ליישום ההמלצות לעיל.

²⁹ ראה, בין היתר, נמחק בו רגע: פיגועי התאבדות נגד אזרחים ישראלים (ארגון Human Rights Watch, אוקטובר 2002) וכן צדק פגוע: איזון בין צורכי הביטחון לזכויות האדם במערכת המשפט הפלשתינית (ארגון Human Rights Watch, נובמבר 2001).

Razing Rafah: Summary and Recommendations

- לפעול על מנת לוודא שלא ייעשה שימוש במוצרים ובשירותים של חברת Caterpillar לשם הפרה של זכויות אדם, בהתאם לנורמות שנקבעו על ידי האו"ם לגבי האחריות המוטלת על תאגידים רב-לאומיים וחברות עסקיות אחרות בכל הקשור לזכויות אדם.